

SAYI 37 • 2011

OSMANLI ARAŞTIRMALARI
THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES

İSAM

Defterdâr-zâde Ahmed Cemâlî'nin Siroz Şehrengîzi

Lokman Turan*

Defterdâr-zâde Ahmed Cemâlî's Şehrengîz on Siroz (Serez)

Abstract ■ *Şehrengîz* literature (poems about a certain city), examples of which are found in many languages, including Arabic, Persian, Urdu and Turkish, are an important source in terms of the information they provide relating to the history, sociology and the various professions which existed in the cities they describe during the periods they cover. These types of works are called *sehrâşûb* in Iranian literature and *şehrengîz* in Turkish literature. The most widely used poetic form used in the *şehrengîz* genre was the *masnavi* (poem of rhymed couplets), however, the *kaside* (ode), *rubai* (quatrain) and the *terci-i bent* or *terkib-i bent* (long poem each stanza of which is followed by a couplet) forms were also used depending on the subject. Works called *Heves-nâme*, *Çengi-nâme*, *Defter-i Aşk*, *Hübân-nâme*, *Zenân-nâme*, *Târîfât* are similar to the *şehrengîz*, and are examined under its sub-headings. Too date, according to our findings, the number of *şehrengîz* works totals: 81. One of them is Cemâlî's (d.991/1583) *Şehrengîz* on the western Macedonian city of Siroz (Serez). In this article, the life and works of Cemâlî are examined, together with othes extant *Şehrengîzes*, and a partial bibliography on the subject is provided. In addition, the article also focuses on the literary value of the work, its form and contents, and its text is given in transcription for the benefit of the reader.

Key words: The Classical Ottoman Poetry, *Şehrengîz* literature Defterdâr-zâde Cemâlî, Siroz, *Şehrâşûb*

Giriş

Şehrengîz türünden bahseden en eski tarihli tezkire Ali Şir Nevâyî'nin (ö. 906/1501) *Mecâlisü'n-nefâ'is* (897/1491-92) adlı eseridir. Aynı şekilde *Sam Mirza* (ö.

* Atatürk Üniversitesi, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi

975/ 1567) *Tezkiresi* (957/1550)'nde bu konuda eser yazmış 12 şair ve eserine yer verilmiştir ki bunlardan bir kısmının birden fazla şehrengîzi vardır.¹ Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-zünûn*'da şehrengîz sahibi Kemâlî (ö.?), Mesîhî (ö.918/1512), Sülûkî (ö.?), Yahyâ (ö. 990/1582), Lâmi'î Çelebi (ö. 938/1532) ve Âşık Çelebi (ö.979/1571) adında altı Türk şairinden bahseder.²

Şehrengîzler, klasik Türk edebiyatı araştırmacılarının sıklıkla üzerinde durdukları konular arasındadır. Türk edebiyatında çokça işlenmiş konulardan biri olması, özellikle tanınmış kimi şairlerin bu türde eserler vermesi edebiyat araştırmacılarının dikkatini çekmiş; konu üzerine kitap, tez, makale ve ansiklopedi maddeleri yazılmıştır. Ayrıca şehrengîzlerle ilgili dönem dönem bibliyografyalar hazırlanmıştır.³

Şehrengîzler hakkında yapılan ilk çalışma Mustafa İzzet'e aittir.⁴ Mezuniyet tezi olan çalışmada şehrengîzlerin sayısı 32'dir. Ardından Ağâh Sırrı Levend'in *Türk Edebiyatında Şehrengîzler ve Şehrengîzlerde İstanbul*⁵ adlı çalışması gelir ki, bu eserde 44 şehrengîz hakkında bilgi verilir. Metin Akkuş ise, konuyla ilgili bir yüksek lisans tezi hazırlamış ve bu çalışmada şehrengîz sayısı 49'a çıkmıştır. Yeni bulunan şehrengîzlerle birlikte sayının 68'e yükseldiği tespit edilmiştir. Doğrudan doğruya şehrengîz ismiyle değil; ama ele aldığı konu itibarıyla şehrengîz olarak değerlendirilebilecek eserler dikkate alındığında (*Heves-nâme*, *Çengî-nâme*, *Defter-i Aşk*, *Hübân-nâme*, *Zenân-nâme*, *Târifât* vs. gibi) bu sayı 78'e ulaşır.⁶ Ayrıca İstanbul hakkında yazılmış olan *Narh-nâme-i Dilberân* adlı eseri de burada kaydetmek gerekir. Eser, 2009 yılında Fatma S. Kutlar tarafından

1 Metin Akkuş, "Türk Edebiyatında Şehrengîzler ve Bursa Şehrengîzleri" (yüksek lisans tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1987, s. 2.

2 Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-zunûn* (hzl. Şerafettin Yaltkaya, Kilibli Rifat Bilge), (İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1971), c. II, s. 1068.

3 Halit Dursunoğlu, "Klasik Türk Edebiyatında Bir Şehrin Güzelleri ve Güzellikleri İle İlgili Eserler (Şehrengîzler)", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten*, 2 (2003), s. 57-74; Fatih Tıgılı, "Klasik Türk Edebiyatında Şehrengîz Çalışmaları Hakkında Bibliyografya Denemesi", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2/4(2007), s. 764-770; aynı bk. Barış Karacasu, "Türk Edebiyatında Şehrengîzler", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 10 (2007), s. 259-313; Rıdvan Canım, *Divan Edebiyatında Türler*, (Ankara: Grafiker Yayınları, 2010), s. 292-305.

4 Mustafa İzzet Deliçay, "Türk Edebiyatında Şehrengîzler" (mezuniyet tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1935-1936, 72+V s.

5 Ağâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatında Şehrengîzler ve Şehrengîzlerde İstanbul*, (İstanbul: Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü Yayınları, 1958).

6 Barış Karacasu, "Türk Edebiyatında Şehrengîzler", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 10 (2007), s. 260.

yayınlanmıştır.⁷ Buna ek olarak bu güne kadar konuyla ilgili hiçbir kaynakta zikredilmeyen Yenişehirli Avnî Bey'in (ö. 1301/1883) Dîvânı'nda tespit ettiğimiz *Der-vasf-ı Yenişehir-i Fenâr* başlıklı manzume de burada kaydedilmelidir.⁸ 57 beyit olan manzume mesnevî tarzında kaleme alınmıştır. Ayrıca Edirneli Örfî Mahmûd Ağa (ö. 1192/1778) Dîvânı'nda tespit ettiğimiz "*Dâru'n-nasru'l-meymene Şehr-i Edirnenü'n Evsâfidur*"⁹ başlıklı manzume de Edirne şehri hakkında yazılmıştır. Bu iki manzume de eklendiğinde bugün için şehrengîzlerin yekûnu 81'i bulmaktadır.

Türk edebiyatında şehrengîz geleneğini başlatan şairler genellikle Rumelili'dir.¹⁰ Şehrengîz yazılan şehirlerin başında ise İstanbul ve Bursa gelir. Alfabetik sıraya göre bu tür eserlere konu olan şehirler ve bu şehirlerle ilgili şehrengîz yazan şairler şöyle sıralanabilir:

Amîd: *Halîfe* (ö. 980/1572)

Antakya: *Siyâmî* (ö.?)¹¹

Belgrad: *Hayreti* (ö. 941/1534)¹²

Bağdad: *Esîrî* (ö.?)¹³

-
- 7 Fatma Sabiha Kutlar, "Dilber Narhlarına İlişkin Bir İstanbul Şehrengîzi: Narh-nâme-i Dilberân", *Journal of Turkish Studies (Türklük Bilgisi Araştırmaları)*, Cem Dilçin Armağanı II (hzl. Zehra Toska), 33 (2009), s. 1-33.
- 8 Yenişehirli Avnî Bey'in *Der-vasf-ı Yenişehir-i Fenâr* adındaki manzumesinden hiçbir kaynakta bahsedilmemektedir. Her ne kadar şehrengîzlerdeki tertip hususiyetlerine uyulmamış olsa da, bu manzumede şair bir şehri konu ettiği için burada zikredilmelidir. (Konuyla ilgili bilgi için bk. Lokman Turan, "Yenişehirli Avnî Bey Dîvânı'nın Tahlili (Tenkitli Metin) Encümen-i Şu'arâ ve Batı Tesirinde Gelişen Türk Edebiyatına Geçiş" (doktora tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998, s. 581-586.
- 9 Lokman Turan, *Edirneli Şâir Örfî Mahmûd Ağa Divânı*, (Ankara: Vizyon Yayınları, 2010), s.254-255.
- 10 Halil Çeltik, "Rumeli Şairlerinin Klâsik Türk Şiirine Katkıları", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 4/8(2009), s. 804.
- 11 Bu şehrengîz Atatürk Üniversitesi *Seyfeddin Özege Kıp. Ağâh Sırrı Levend Kitapları Bölümü*, nr. 48-49'da şairin Dîvânı'yla birlikte bulunmaktadır.
- 12 bk. Mehmed Çavuşoğlu, "Hayretî'nin Belgrad Şehrengîzi", *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, IV-V (1973-1974), s. 325-356; bk. Gianroberto Scarcia, "Şehrengîz-i Belgrad" *Turcica et Islamica Studi in memoria di Aldo Gallotta, a cura di Ugo Marazzi, 2 voll., Napoli, l'Orientale, Istituto Italiano per l'Africa e l'Oriente*, (Series Minor LXIV), II (2003), s. 903-907.
- 13 Yaşar Aydemir, "Esîrî'nin Bağdat Şehrâşûbu", *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Dr. Himmet Biray Özel Sayısı*, (1999), s. 446-475.

Bursa: *Lâmi'î Çelebi*, *İshak Çelebi* (ö.944/1537), *Âşık Çelebi*, *Nihâlî Cafer Çelebi* (ö.920/1514), *Çalık-zâde Mehmed Mânî* (ö.1008/1599), *Nazûk Abdullah* (ö. 1098/1687), *İsmâ'îl Belîğ* (ö.1142/1729), *Halîlî*¹⁴ (ö.?)

Edirne: *Mesîhî*, *Zâtî* (ö. 952/1546), *Kerîmî bin Mahmûd* (ö.?), *Neşâtî Ahmed Dede* (ö.1085/1674)¹⁵

Gelibolu: *Vechî* (ö. 1019/1610), *Gelibolulu Mustafa Âlî* (ö. 1008/ 1599)¹⁶

Gümülcine: *Dürrî* (ö.?)¹⁷,

İstanbul: *Azîzî* (ö. 993/1585), *Tab'î İsmâ'îl* (ö.1046/1636), *Fakîrî* (ö.?), *Sâfi* (ö.?), *Taşlıcalı Yahya* (ö. 990/1582)¹⁸, *Çorlulu Kâtib* (ö.?), *Cemâlî Ahmed*¹⁹, *Febîm-i Kadîm* (ö. 1058/1648), *Enderunlu Fâzıl* (ö. 1222/ 1807), *Tâci-zâde Cafer Çelebi* (ö.920/1514)²⁰,

İştîp: *Za'fî* (ö.?),

Keşan: (?)

Kıbrıs: (?)

Mostar: *Dervîş* (ö.?)²¹,

14 Bu konuda yapılmış çalışmaların bazıları için bk. Mustafa İsen, Hamit Burmaoğlu, "Bursa Şehrengizi (Lâmi'î Çelebi)", *Marmara Üniversitesi Türklük Araştırmaları Dergisi*, 3 (1987), s. 57-105; bk. Metin Akkuş, "Türk Edebiyatında Bursa Şehrengizleri I: İshak Çelebi'nin Bursa Şehrengizi", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi: Prof. Dr. Haluk İpekten'in Anısına*, 1(1993), s. 81-85; bk. Ahmet Mermer, "Bursa Şehrengizleri Üzerine Bir Karşılaştırma", *Harvard Üniversitesi Türklük Bilgisi Araştırmaları Ağah Sırrı Levend Hâtıra Sayısı*, 24/III (2000), s. 279-288.

15 bk. Ahmet Kırkkılıç, "Edirne Şehrengizleri ve Şairleri", *Yedi İklim*, 47 (1994), s. 279-288; Mahmut Kaplan, "Edirne Şehrengizi", *Neşatî Divanı*, (İzmir: Akademi Kitabevi, 1996), s. 170-180.

16 bk. İsmail Hakkı Aksoyak, "Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Gelibolu Şehrengizi", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 3 (1996), s. 157-176.

17 bk. İlyas Yazar, "Dürrî'nin Şehrengizi'nden Gümülcine'ye Bakış" *Turkish Studies/Türkojoloji Araştırmaları*, 2/2 (2007), s. 770-789.

18 bk. Levend, a.g.e, s. 21; Mehmed Çavuşoğlu, "Taşlıcalı Dukakin-zâde Yahya Bey'in İstanbul Şehrengizi", *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XVII (1969), s. 73-108.

19 Levend, a.g.e, s. 41.

20 İstanbul Şehrengizleri ile ilgili bk. Levend, a.g.e, s. 20, 21, 31, 33, 35, 38, 39, 40, 41, 46, 59, 61, 62, 63.

21 Bu konuda iki çalışma yapılmıştır. bk. Vanko Boskov, "Sehrengiz u Turskoj Knjizevnosti i Sehrengiz o Mostaru" Sehrengiz in Turkish Literature and Sehrengiz on Mostar, Radovi Filozofskog Fakulteta u Sarajevu [The works of the Faculty of Philosophy in Sarajevo], VI (1970-71), s. 173-211; bu konudaki son yayın için bk. Beyhan Kesik, "Yeni Bir Nüshadan Hareketle

Manisa: *Câmiî* (ö.?), *Ulvî Çelebi* (ö.993/1585)²²,

Moton: *Dürrî* (ö.?),

Rize: *Cefâyî* (ö.?),

Rodos: *Sânî* (ö.)²³,

Saray: *Hâdî*, *Selâmî* (ö.)²⁴,

Sinop: *Sinoplu Beyânî* (ö.),

Siroz: *Cemâlî Ahmed* (ö. 991/1583), (?)

Taşköprü: (?),

Üsküp: *İshak Çelebi* (ö.944/1537)²⁵,

Rodos: *Sânî* (ö.)²⁶,

Vize: *Behiştî* (ö.), *Kâtib* (ö.)²⁷,

Yenice/Vardar: *Hayretî* (ö. 941/1534), *Usûlî* (ö.945/1538), *Za'fî* (ö. ?)²⁸,

Yenişehir: *Rahmî* (ö.975/1567), *Vâhid Mahdûmî* (ö. 1145/1732), *Yenişehirli Avnî*²⁹ dir. Yukarıdaki listede parantez içinde soru işareti (?) bulunan şehirler hakkında yazılan şehrengîzlerin şairleri belli değildir.

Hacı Derviş'in Mostar Şehrengîzi", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 5/3 (2010), s. 368-399.

22 bk. Mustafa Tanrısever, "Şehrengîz-i Ulvî Çelebi'nin Manisa Şehrengîzi" (mezuniyet tezi), Ankara Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 1972, 49 s.

23 bk. Yaşar Aydemir, "Sânî'nin Rodos Şehrengîzi", *Türk Kültürü*, 455 (2001), s. 167-174.

24 bk. a.g.y, "Hâdî'nin Saray Şehrengîzi", *İlmî Araştırmalar*, 12 (2001), s. 31-56.

25 bk. Vanco Boskov, "İshak Çelebi'nin Üsküp İçin Yazdığı Şehrengîzi", *Sesler Aylık Toplum-Sanat Dergisi*, 39-40 (1969), s. 58-68.

26 bk. Yaşar Aydemir, "Sânî'nin Rodos Şehrengîzi", *Türk Kültürü*, 455 (2001), s. 167-174.

27 bk. a.g.y, "Vize (?) Şehrengîzi", *Behiştî Divânı*, (İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2000), s. 84-86.

28 bk. Mustafa İsen, "Usûlî'nin Yenice Şehrengîzi", *Türk Kültürü Araştırmaları (Mehmed Kaplan İçin)*, (1988), s. 131-148; bk. Mehmed Çavuşoğlu, "Hayretî'nin Yenice Şehrengîzi", *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, I-II (1975-1976), s. 81-100; bk. Bilal Çakıcı, "Za'fî'nin Vardar Yenicesi Şehrengîzi", *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Sempozyumu*, II (2004).

29 bk. Bahattin Kahraman, "Lâlezâr Yenişehir-i Fenâr Şehrengîzi, Vahid Mahtûmî Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Eserlerinin Tenkitli Metni" (doktora tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995.

Şehrengizleri yerli türlerimizden biri olarak değerlendiren Akkuş, bu türün şehri ve şehir halkını konu edinen örneklerinde *mesnevî* ve *kaside* gibi uzun soluklu nazım şekillerinin; meslekler ve meslek erbâbını konu edinen örneklerinde ise *dörtlük* (rübâi) ve *bentler* (terkib-i bent)'in tercih edildiğini belirtir.³⁰ Şehrengizlerde en çok kullanılan nazım şekli ise *mesnevî*dir. Mesnevî nazım şekliyle yazılan şehrengizlerde genellikle bu nazım şeklinin tertip düzeni (münacat, sebeb-i telif, hâtıme)'ne uyulmuştur.³¹

Özelliklerini sıraladığımız şehrengizlerden biri de Cemâlî'ye aittir. Aşağıda Cemâlî'nin Siroz/Serez Şehrengizi hakkında bilgi verilecektir.

Cemâlî Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri

Defterdâr-zâde Ahmed Cemâlî, İstanbullu'dur. Doğum tarihi bilinmeyen Cemâlî, mesnevîhân İsmâ'îl Kemâleddin Efendi'nin kardeşidir.³² 991/1583'te vefat eden şairin kabri İstinye mezarlığındadır.³³

Gelibolulu Âlî (ö.1008/1600)'ye göre Cemâlî, “Nefs-i İstanbul'da hâsıl olmuş Defterdâr-zâde diyu matâlî'-i garrâsı ile şöret bulmuş tarz-ı hâssa mâlik nezâket tarîkına sâlik mesel-gûy mesel-bürûz bâ'zı garâib u bedâ'î'a muktedir ü hüner-ver kimsedir.”³⁴ Bursalı Mehmed Tahir (ö. 1925), Cemâlî'nin “Benim her matla'um cins-i suhanda nev-i müfredidir” mısraını naklederek onun “müfred-gûlukda temeyyüz etmiş”³⁵ bir şair olduğunu söyler. Mesel tarzında çok fazla müfred ve matla beyti yazmış olan Cemâlî, gazel vadisinde varlık gösterememiştir.³⁶ Beyânî (ö.1006/1597)'ye göre, şiirde kendisine has bir tarzı vardır.³⁷ Şemseddin Sâmî (ö.1904) ise onun sadece sanatlı şiir söylemeye özenen bir kimse olduğunu belirtir.³⁸

30 Akkuş, *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebi Türler ve Tarzlar*, (Erzurum: Fenomen Yayınları, 2006), s. 237.

31 a.g.e, s. 237.

32 Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî* (hzl. Cemâl Kurnaz, Mustafa Tatçı), (Ankara: Bizim Büro Yayınları, 2001), s. 158.

33 Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri I-III ve Ahmed Remzi Akyürek Miftâhu'l-kütüb ve Esâmî-i Müellifin Fihristi II*, (Ankara: Bizim Büro Basımevi, 2009), s. 123.

34 Gelibolulu Âlî, *Künhü'l-abbâr'ın Tezkire Kısım* (hzl. Mustafa İsen), (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 1994), s. 301.

35 Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, c. II, s. 123.

36 Kınalı-zâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-şuarâ I*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989), s.260.

37 Beyânî Mustafa Bin Carullah, *Tezkiretü's-şuarâ* (hzl. İbrahim Kutluk), (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1997), s. 62.

38 Şemseddin Sâmî, *Kâmûs'u'l-Alâm* (Tıpkıbasım/faksimile), (Ankara: Kaşgar Neşriyat, 1996), c.III, s. 1834.

Cemâlî'nin eserleri hakkında kaynaklarda fazlaca bilgi bulunmamakla birlikte *Sicill-i Osmanî*'de "Latîfeleri ve Dîvân'ı vardır"³⁹ şeklinde kısa bir not mevcuttur. Tespitlerimize göre Cemâlî'nin altı eseri bulunmaktadır: *Dîvân*, *Denâet-nâme-i Cemâlî*, *Matâli'-i Cemâlî*, *Mütala'ât*, *Şehrengîz-i İstanbul* ve *Şehrengîz-i Siroz*.

Dîvân, Mısır Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları arasında bulunmaktadır.⁴⁰

Cemâlî'nin *Denâet-nâme-i Cemâlî* adındaki eseri Köprülü Yazma Eserler Kütüphanesi, Hafız Ahmed Paşa Koleksiyonu'nda bulunmaktadır.⁴¹

Cemâlî'nin matlalarından oluşan *Matâli'-i Cemâlî* adlı eseri İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmaları 9263 numaralı mecmuanın 1^b-30^b varakları arasında kayıtlıdır. Eser alfabetik olarak tertip edilmiştir; ancak dört harfte (sâ, Hı, zâl, zı) matla söylenmemiştir. Eserde bulunan manzumelerin harflere göre dökümü aşağıda gösterilmiştir:

elif: 52, bâ: 24, tâ: 29, Cîm: 7, Hâ: 3, Dâl: 17, Râ: 230, Zâ: 32, Sîn: 4, Şın: 23, Sâd: 1, Dâd: 1, Tı: 2, Ayn: 3, Gayn: 3, Fâ: 5, Kâf: 41, Kâf: 49, Lâm: 24, Mîm: 86, Nûn: 128, Vâv: 12, Hâ: 123, Yâ: 175

Millî Kütüphane 06 Mil Yz FB 533/3 numarada *Mütala'ât* başlığıyla kayıtlara geçen eserin Cemâlî'nin matlalarından oluşan *Matâli'-i Cemâlî* nin eksik bir nüshası olduğunu tespit ettik. 1028 beyitten ibaret olan nüsha 315x150-280x125 mm. ebadında muhtelif satırda, talik hatla kaleme alınmıştır. Eser, çift sütun hâlinde kâğıda geçirilmiş olup içinde bulunduğu mecmuanın 140^b-150^b varakları arasında kayıtlıdır.

Cemâlî'nin *İstanbul Şehrengîzi* Matâli'-i Cemâlî'nin 31^a-44^a yaprakları arasında bulunmaktadır. Eser, 972'de (1564) istinsah edilmiştir. Aynı kütüphanede 3770 numarada kayıtlı mecmuanın 29^b-38^b varakları arasında *İstanbul Şehrengîzi*'nin bir başka nüshası daha mevcuttur.⁴² Ağâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatında Şehrengîzler ve Şehrengîzler'de İstanbul* adlı eserinde bu şehrengîzin bir nüshasının kendisinde bulunduğunu belirtir.⁴³ Bu nüsha bugün Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Seyfeddin Özege Nadir Eserler Bölümü, Ağâh Sırrı Levend Kitapları nr. 322-329'da bulunan mecmuanın 1^a-9^b varakları arasındadır. Tespitlerimize göre İstanbul Şehrengîzi'nin Millî Kütüphane 06 Mil Yz B 208/1 ve 34 Ha 362/23

39 Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî* (hzl. Nuri Akbayar, Seyit Ali Kahraman), (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, II, s. 393.

40 *Millî Kütüphane Yazma Eserler Kataloğu*, Talat 178.

41 a.g.e, 34 Ha 362/29.

42 a.g.e, s. 44.

43 a.y.

numaralarında kayıtlı iki nüshası daha vardır. Ayrıca aynı kütüphanenin 362/23 numarada, Köprülü Kütüphanesi Türkçe Yazmaları arasında şehrengîzin başka bir nüshası daha kayıtlıdır.

Siroz/Serez Şehrengîzi

Siroz ya da *Serez* adıyla bilinen şehir, Şemseddin Sâmî'nin belirttiğine göre, Selanik vilayetinin 83 km. kuzey doğusunda Rodop dağı silsilesindeki bir ovada ve Tahyanos gölünün kenarında bir sancak merkezidir. Havaası ve suyu güzeldir; ancak Tahyanos gölünün bataklıkları yazın bazen sıtma hastalığına sebep olur. Adı geçen gölün kenarında güzel bahçeler, dağ eteklerinde ağaçlık mesireler vardır.⁴⁴

Cemâlî mahlasıyla (bk.179.beyit) şiir yazar şair, eserin Siroz hakkında olduğunu münacat bölümünde (bk. 16. beyit) belirtir. Hangi tarihte telif edildiği bilinmeyen Siroz Şehrengîzi, 1140 Zi'l-ka'de (Haziran/1728) tarihinde istinsah edilmiştir.

A. Siroz Şehrengîzi'nin Şekil Özellikleri

Nazım Şekli: Mesnevî nazım şekliyle yazılan eserde “münacat”, “sebeb-i telif”, “hâtîme” bölümleri mevcuttur.

Vezin: Eser, aruzun *hezec bahrinin mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün* kalıbıyla nazmedilmiştir.

Eserde başta vasl, imâle, zihaf, med olmak üzere çeşitli aruz uygulamalarından örnekler bulunmaktadır. Şair bir yerde vasl-ı ayn yapmıştır. Ayrıca şair med yapılmayacak yerlerde (*în/ûn/ân*) med yapmak suretiyle çeşitli ahenk kusurlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Eserde Görülen Aruz Uygulamaları:

1. Vasl

Olalu ol güneş yüzliden ayru

Olupdur başuma 'âlem karañu (5)

Bu tab'um kande kande şâ'ir olmak

Dil-i pejmürdenün başına toprak (6)

Var anda bir kaç ashâb-ı sa'âdet

Latîf ü hûb-tıynet hoş-kıyâmet (71)

44 Şemseddin Sâmî, a.g.e, c. 4, s. 2754.

Eserdeki diğer bazı örnekler:

almış iken (43); san oldu (55); Kim oldur (56); Var anda (62); Pür oldu (85);
olmuş erbâb (120); budur âmîn (126); ig olmuşdur (159); evsâfın itmek/ anu
insân (169)

a. Vasl-ı ayn

Bir 'aşık oynı peydâ eylemekdür
Bakıyye 'ömri hoş geçsün dimekdür (8)

2. İmâle-i maksûre

İdüp dil nehrini deryâ-yı 'ummân
Gönül yazusın it sahrâ-yı 'irfân (2)
Çü gönlüm aldı bir gün yüzli âfet
Getürdi başuma dürlü felâket (4)
O gün her encümende ir eger giç
Meh-i nev gibi yüzüm kalmadı hîç (26)
Eserdeki diğer bazı örnekler:

Nice yere (30); kara , kara tonlu (35); Zemâne Yûsuf-ı mihri/Ağarmışdı (37);
kara kura (42)

3. Zihaf

Baňa kıl vâdî-i mihnetde her çağ
Visâl-i yârla tağ üstini bağ (3)
Zebânum kıl fasahat şehriyârı
Dehânum şehri dendânum hısârî (14)
Bugün olmuş güzellik aňa muhtas
Komuş hûbân aňa refâtârî mahlas (94)

4. İmâle-i Memdûde (=Med)

Vücûda gelse vaktidür ziyâde
Bu yolda izde olan tab'-zâde (9)
Dilümden eyle yâ Rab lükneti tarh
Bu gün Sîrôz şehrin tâ idem şerh (16)
Tuyıldum 'ışkıla rüsvây oldum
Sanasun gizlü bir gencîne buldum (25)

Eserdeki diğer bazı örnekler: rûh-efzâ (58); cevr (21); kâr (83); 'u^şşâk (97); kazzâzdur (116); Şâh İsmâ'îl (121); ta'lîm (129); ta'rîf (132); hûbluk (151); hoş-tıynet hûb-terkîb(156); ma'mûr /me^şhûr (176); yâd /evrâd (178)

Aruzda hoş karşılanmayan durumlardan biri de hurûf-ı imlâ (î, û, â)'dan sonra gelen n sesiyle yapılan eklerle (-în/-ûn/-ân) imâle-i memdûde (med) yapılmasıdır. Aşağıdaki örneklerde bu kurala uyulmadığı tespit edilmiştir:

Görüp çün kâkül-i cânânı pür-gam
 Aña miskînlük eylerdi 'âlem (38)
 İşi dilber sevüp meftûn olmak
 Dün ü gün pîşesi mecnûn olmak (18)
 Kamu yârân anda ehl-i ülfet
 O yerde kalmış 'âlemde muhabbet (70)
 Eserdeki diğer bazı örnekler: îmân (164)

Kafiye

Eserde en çok kafiye-i mücerrede örneği görülür. Sırasıyla kullanılan kafiyeler ve örnekleri aşağıda gösterilmiştir:

A. Kafiye-i mücerrede⁴⁵: Sadece revînin tekrarından meydana gelen kafiyedir.⁴⁶

Olalu ol güneş yüzliden ayru
 Olupdur başuma 'âlem karañu (5)
 Bu tab'um kande kande şâ'ir olmak
 Dil-i pejmürdenün başına toprak (6)

Diğer kimi örnekler için bk. 7, 10, 15, 20, 27, 28, 29, 30, 34, 37, 38, 43, 44, 49, 51, 58, 59, 61, 63, 64, 65, 66, 69, 70, 78, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 92, 94, 95, 96, 101, 111, 112, 115, 126, 133, 147. beyitler.

B. Kafiye-i mürekkebe: Birden fazla ses benzeşmesinden meydana gelen kafiyelerdir.⁴⁷

45 Tevcîh ve revîler alt çizgiyle gösterilmiştir.

46 Revînin iki türü vardır. 1. Revîyy-i mukayyed (Kafiye harfi sessiz bir harften olur: bahâr, ezhâr gibi) 2. Revîyy-i mutlak (Kafiye harfi sesli bir harftir: kemâle, hayâle)

47 Bu kafiye çeşidi üçe ayrılır. a. Kafiye-i mürdefe, b. Kafiye-i mukayyede, c. Kafiye-i müessese.

I. Kafiye-i mürdefe⁴⁸: Revî harfinden önce hûruf-ı imlâdan yani “elif, vâv, ye” harflerinden biri bulunan kafiyele verilen isimdir. Hurûf-ı imlâdan her birine de *ridf* adı verilir.⁴⁹

Îlâhî her kelâmum bir kitâb it
Baña ‘ışk ‘âleminden feth-i bâb it (1)

İdüp dil nehrini deryâ-yı ‘ummân
Gönül yazusun it sahrâ-yı ‘irfân (2)
İdüp her birisin ‘ışka giriftâr
Bulalar itdigün ‘uşşâka her bâr (174)

Hudâyâ beytümi ma’mûr eyle
Bu şehrengüzümü meşhûr eyle (176)

Bu esmâ tâ kıyâmet yâd olsun
Seher ‘ışk ehline evrâd olsun (147)

Diğer kimi örnekler için bk. 12, 18, 22, 31, 33, 41, 48, 52, 53, 57, 67, 68, 72, 81, 89, 104, 105, 108, 109, 114, 116, 124, 179. beyitler.

II. Kafiye-i mukayyede⁵⁰: Revî harfinin evvelinde ridften yani “â”, “û” ve “î” den başka sessiz bir harf bulunuyorsa o harfe *kayd* ve böyle kafiyele *kafiye-i mukayyede* denir.

Dilümden eyle yâ Rab lükneti tarh
Bu gün Siroz şehrin tâ idem şerh (16)

‘Aceb ‘âlî şehirler eyledüm seyr
Gehî büt-hâne nakş itdüm gehî deyr (32)

Gelüp uyhusı devr-i heft-rengün
Kılın kımratmaz oldı Zühre çengün (39)

48 Ridf ve revîler alt çizgiyle gösterilmiştir.

49 Mürdef kafiye de elif’li, vâv’lı ve ye’li olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Abdülkadir Güner, mürreddef (redifli) teriminin bir kafiye çeşidi olan “mürdef”le karıştırılmaması gerektiğini belirtir. (Konuyla ilgili bilgi için bk. Abdülkadir Güner, “Lem’înin Kafiye Risalesi: Risâletü’l-Kâfiyeti’l-Vâfiye”, *Türk Dilleri Araştırmaları*, 17 (2007) s. 134.

50 Kayd ve revîler alt çizgiyle gösterilmiştir.

Diğer bir örnek için bk. 45

III. Kafıye-i mü'essese⁵¹: Revî ile ridf arasına başka bir harfin girmesiyle meydana gelen kafiyelere kafıye-i müessese, araya giren harfe ise *dahil* adı verilir.

Var anda bir kaç ashâb-ı sa'âdet
Latîf ü hûb-tıynet hoş-kıyâmet (71)

Birisi Koçi Beg ol cân-ı 'âlem
Güzîn-i zümre-i ebnâ-yı Âdem (77)

Hüseyn anuñ biri ol cân-ı 'âlem
Hakikatde melek sûretde âdem (98)

Diğer kimi örnekler için bk. 4, 113, 132, 141

Redif

Şair, 179 beyitin 35'inde redifli söyleyişi tercih etmiştir. Redifler genellikle Türkçe ek ve kelimelerden oluşmaktadır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

-a: (57); -dan: (36); -den: (11); -dur: (7), (49), (80), (108), (110), (114), (117), (118), (150), (154), (157); -dür: (8), (82), (87), (119), (133), (163); dür dil: (17); -dür ol: (153); eyle: (170), (176); -ı: (105); idi: (35); it: (1); -lar: (137); -lık: (89); olmaç: (18); olsun: (172), (178); -sı: (54), (173); -üm: (109).

B. Muhteva Özellikleri

Eserin Fasılları

I. Giriş

İlâhî her kelâmum bir kitâb it

Baña 'ışk 'âleminden feth-i bâb it

beytiyle başlayan bölüm, giriş mahiyetindedir. Şair bu fasılda, gönlünü bir gün yüzlü güzele kaptırdığını ve bu güzelin kendisini türlü felakete sürüklediğini, bu güneş yüzlüden ayrı kaldığında kendisi için dünyanın kapkaranlık bir yer hâline dönüştüğünü, bu eseri şairlik iddiasında bulunmak için yazmadığını,

51 Kafıyedeki te'sis, dahil, işbâ' ve revîler alt çizgiyle gösterilmiştir.

maksadının güzelleri övmek ve okuyup dinleyenden dua almak olduğunu; basiret ehlerinden bu manzumenin ayıplarını görmemelerini beklediğini, mestane yaşayanların hatalarının mazur görülmesi gerektiğini söyler.

II. Münacat: İkinci fasıl münacat bölümüdür. Bu bölümde lisanının fasih sözler söylemeye yatkın olması için dua eder ve teşbih-i belîğ yapmak suretiyle gönlünü, güzel ve kusursuz sözleri avlayan bir doğana benzetir. Şair vahdet şarabıyla kendinden geçip ta haşre dek sarhoş bir vaziyette olma isteğini ifade eder. Devamında Siroz şehrinin güzelliklerini açıklayabilmek için lisanını açık ve anlaşılır kılması hususunda Tanrı'ya yalvarır.

III. Hasb-i Hâl: Bu fasılda şair, okuyucuyla söyleşir. Ona göre gönlü efsaneleşmiş bir divanedir. İşi gücü güzel sevmek ve gece gündüz mecnûn gibi yaşamaktır. Yine gönlünün uçsuz bucaksız bir denize daldığını ve ansızın bir güzele âşık olduğunu, aşk ateşinin kendisini perişan kılacak derecede yakıcı olduğunu söyler. Aşkının ifşa olması sebebiyle insanların yüzlerine bakmadığını, böylece sefere çıkmaya niyet ettiğini, bir yıl boyunca Rumeli'nde gezmedik yer bırakmadığını, kimi zaman puthaneleri, kimi zaman kiliseleri dolaştığını; zamanın müstesna güzellerini gördüğü hâlde bir an bile tesellî bulamadığını söyler.

III. Sıfat-ı Şeb: Bu fasılda gece tasviri yapan şair, tabiat olaylarını çeşitli benzetmelerle anlatır. Zaman kara yağız bir mahbube, zemin ise siyah örtülü Kâ'be gibidir. Felek sanki bir güzelin zülfünden renk almıştır. Zaman Yusuf'unu kaybetmiş, yıldızların gözleri kederden ağarmıştır. Âlem, sevgilinin gam dolu kâkülünü görüp ona miskînlilik etmektedir. Yedi feleğin uykusunun geldiğini bu yüzden Zühre çalgıcılarının kılını bile kımlıdatamaz hâle geldiğini söyler.

IV. Sıfat-ı Rûz: Şair bu fasılda gündüzün tasvirini yaptıktan sonra, Siroz hakkında çeşitli sıfatları sıralar. Şaire göre Siroz latîf, gönül çeken, güzel ve gönül yakan bir yerdir. Suyu kevser, rüzgârı Cennet esintisidir. Rumeli'nin yüz suyudur. Siroz'un binaları, yedi göğe meydan okurken, güzelleri cennet hurilerini kıskandıracak ölçüdedir. Siroz güzelleriyle âdetâ Cennet-i A'lâ'dır. Bu sıfatlardan sonra Cemâlî, kurulduğu yer itibarıyla Siroz'u tanıtır. Ona göre bir nehrin kenarında kurulmuş olan Siroz şehrinin halkı her yaz dağdaki yaylalara çıkma arzusu içindedir. Ona göre dünya yaratıldığından beri buranın yaylası gibi süslü bir yer görülmemiştir. Bu yaylalar gürül gürül akan soğuk pınarları ile insana hayat veren birer âb-ı hayâttır. Cemâlî, Siroz halkının işrete düşkün ve insanların birbirleriyle dostane ilişkiler içinde olduğunu söyler. Mahzun âşıkları, nâzenîn güzelleriyle orada herkes birbirini tanır. İnsanları güzel huylu, nazik, nüktedan ve şanı yüce kimselerdir. Bunlardan biri fidan boylu İrfân Efendi, diğeri akıllı, sadık bir dost olan Baba-zâde'dir. Bir diğeri ise maharet sahibi, güzel söz söyleyen Câbî-zâde'dir.

O güzel sözlü kimselerden biri ise Bıçak-zâde olup leventlerin şahıdır. Bir diğeri dünyanın ruhu, Âdem'in çocukları zümresinin seçilmiş, Koçi Bey'dir. Bu kimseler ağızlarını açıp hepsi birden "Ey ikinci Sahban, bu gün şehrimiz gizli bir hazinedir, güzeldir ve dünyanın makbul bir sevgilisidir. Bu süslü şehre güzel bir şehrengizin yazılması uygundur. Sözü yiğitçe doğru söylemek, iyi gördüğünü iyi söylemek gerektir" dediler. Şair, iş kendisince kolaylaşınca sonunda bu emre uymaya karar verdiğini söyler. (Böylece) bir yerde ne kadar güzel varsa gidip onun güzelliğini seyrettiğini, hepsini seçtiğini, şirinlik ve güzellik defterinin dolduğunu, buradaki her dükkân ve her çarşının güzel körpelerle dolu olsa da bu seçtiklerinin, onların en parlağı ve dünyanın en yüceleri ve en meşhurları olduğunu söyler.

V. Ser-defter-i Hûbân

Dünyanın güzellik defterinin başına yazılması gerekenlerden biri Hamza'dır. Ona canını vermek bahtiyarlık ve elinden kurtulmak pehlivanlıktır. Şair bu bölümde Hamza'yı çeşitli yönleriyle överek vafeder.

Devamında İbrâhîm (5 beyit), Hüseyin Bâlî (5 beyit), Muhammed Şâh (3 beyit), Kâsım Bâlî (3 beyit), Ahmed Koçi (3 beyit), Sinan Beg-zâde (3 beyit), Felâkî-zâde (3 beyit), Siyeh-zâde (3 beyit), Şâh İsmâ'îl (3 beyit), İmâm-zâde (3 beyit), Ömer-zâde (3 beyit), Muhammed Tâlib-i İlm (3 beyit), Şeker-zâde (3 beyit), Bâkî-i Kazzâz (3 beyit), Hâcî Hüseyin-zâde (3 beyit), Mustafa Beg (3 beyit), Şeyh-zâde (3 beyit), Serrâc-zâde (3 beyit), Cüneyd-zâde (3 beyit), Bakkal Mustafa (3 beyit), Çıkırıkçı-zâde (3 beyit), Debbâğ Cafer (3 beyit), Kirbâzî Tersâ-beççe (7 beyit) olmak üzere 24 güzeli tasvir eder ve **Hâtimetü'l-kitâb** (10 beyit) faslıyla eserini tamamlar.

Eserde Belirtilen İsimler, Beyit Sayıları, Meslekler ve Mesleklerin Anlamları

Adı	B. Sayısı	Mesleği	Anlamı
Hamza	5	Pehlivan	Güreşçi
İbrâhîm	5	-	
Hüseyin Bâlî	5	ilimle iştigal ediyor.	İlim ehli
Muhammed Şâh	3	-	
Kasım Bâlî	3		

LOKMAN TURAN

Ahmed Koçi	3	hâsib, nükte-dân, melihu'l-vech, rind-i cihân	Muhasip, hesapla uğraşan
Sinan Beg-zâde	3	-	
Felâki-zâde	3	ilimle iştigal ediyor/kazzâz	İlim ehli, ipekçi
Siyeh-zâde	3	ilimle iştigal ediyor	İlim ehli
Şâh İsmâ'il	3	Sipahî	Orduda bir askerî sınıf, süvari
İmâm-zâde (Abdî)	3	Kazzâz	İpekçi
Ömer-zâde	3	ilimle iştigal ediyor.	İlim ehli
Muhammed	3	ilimle iştigal ediyor.	İlim ehli
Şeker-zâde	3	Şekerci	Şeker alım satımı yapan
Bâki-i Kazzâz	3	Kazzâz	İpekçi
Hâci Hüseyin-zâde	3	ilimle iştigal ediyor.	İlim ehli
Mustafa Beg	3	sipahî	Orduda bir askerî sınıf, süvari
Şeyh-zâde (Ahmed)	3	Takkeci	Takke yapan ve satan kimse
Serrâc-zâde	3	Saraç	Eyer ve benzeri at takımı yapan ve satan kimse; Meşin ve sahtiyan üzerine sırma ve ipekle işleme yapan esnaf
Cüneyd-zâde (Muhammed)	3	-	-
Bakkal Mustafa	3	Bakkal	Bakkal
Çıkrıkçı-zâde (Mustafa)	3	Çıkrıkçı	Çıkrık ve benzeri şeyleri yapan doğramacı
Debbâğ Cafer	3	Debbâğ	Derileri sepileyip meşin, sahtiyan ve benzeri malzeme yapan sanatkar
Kirbâzi Tersâ-beççe	7	Kirbâsi	Bez satan, kumaştan veya pamuktan dokuma bez satan kimse

Sonuç

Cemâlî'nin Siroz Şehrengîzi, 179 beyitlik bir mesnevîdir. Eserde, şehrengîzlerde bulunan tertip hususiyetlerine uyulmuştur. En çok mücerred kafiye örnekleri görülen eserde yer yer aruz kusurları tespit edilmiştir. Dönemin mesleklerinden güreşçilik, kazzâzlık, kirbâsîlik, hâsîblik, bakkallık, debbâğlık, takkecilik, çıkırkçılık, saraçlık, şekercilik, sipahîlik gibi çeşitli meslek adları zikredilmiş, ayrıca 24 güzelin tasviri yapılmıştır. Eserde geçen güzeller kimi zaman kendi adlarıyla kimi zaman babalarının adlarıyla ve kimi zaman da meslekleriyle tanıtılmıştır.

Daha çok matlalarıyla ün yapmış olan Cemâlî, bu eserinde, bazı aruz kusurları bir tarafa bırakılırsa, başarılı sayılabilir.

Eserin Nüshalarının Tanıtımı

1. İstanbul Ü. Ktp. TY. nr. 9263, vr. 44^b-50^a (Ü¹)

Nüshada abâdî taklîdi kâğıt kullanılmıştır. Deri kaplı mukavva kâğıtla ciltlenmiş mecmuanın kapak sayfasında eserin Edirneli şair Örfî Mahmûd Ağa (ö.1192/1778)'ya ait olduğunu gösteren temellük kaydı bulunmaktadır. Mecmuanın 1^b-30^b varakları arasında *Matâli'-i Cemâlî*, 31^a-44^a varakları arasında *İstanbul Şehrengîzi* ve 44^b-50^a varakları arasında *Siroz Şehrengîzi* bulunmaktadır. *Matâli'-i Cemâlî*'de her matlanın ilk kelimesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır. İlk sayfası tezhipli olan mecmuanın *Matâli'-i Cemâlî* bölümünde ilk iki sayfada cetveller altın sarısıyla, daha sonra kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Her sayfada 19 beyit bulunan nüsha, talik hatla kaleme alınmıştır.

Başı:

İlâhî her kelâmum bir kitâb it
Baña ışk 'âleminden feth-i bâb it

Sonu:

Cemâlîde garaz yok Tañrı hâzır
Murâdı bir du'âdur evvel âhır

2. Atatürk Ü. Ktp., Seyfeddin Özege Bölümü, Agâh Sırrı Levend Kitapları, nr. 167-180, vr.116^a-122^a (A^Ü): Bu nüsha İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY. nr. 9263, vr. 44^b-50^a 'da kayıtlı olan nüshadan istinsah edilmiştir. Çizgili defter

kâğıdına istinsah edilmiş nüsha muhtelif satırdadır ve talik hatla kaleme alınmıştır. Nüshanın başı şöyledir: “Üniversite Kütüphanesi 9263 sayılı mecmuada vr. 45”.

Başı: Ü¹ ile aynı.

Sonu: Ü¹ ile aynı

3. İstanbul Ü. Ktp., TY. nr. 3770, vr. 45^b-46^b (Ü²): İçinde bulunduğu mecmuanın 45^b-46^b varakları arasında bulunan Siroz Şehrengîzi eksiktir. 46^b'den sonra Yahyâ'nın *Şâh u Gedâ* adlı mesnevîsiyle karışmıştır. Abâdî taklîdi kâğıt, deri kaplı mukavva kâğıtla ciltlenmiştir. Siyakat kırması hatla kaleme alınan mecmuanın 1^b-9^a varakları arasında *Kitâb-ı Hasb-i Hâl-i Nev'î*, 9^b-12^b'de İshak Çelebi'nin *Şehrengîz-i Bursa*, 13^a-14^b *Şâh u Gedâ*'dan bir bölüm, 15^b-29^a Halîlî'nin *Firkat-nâme*'si, 29^b-38^b Cemâlî'nin *Şehrengîz-i İstanbul* u, 39^a-44^b *Firkat-nâme*'nin devamı, 45^b-46^a *Şehrengîz-i Siroz*, 47^a-74^b Yahyâ'nın *Şâh u Gedâ*'sı bulunmaktadır.

Başı: Ü¹ ile aynı.

Sonu:

Dilümde eyle yâ Rab lükneti tarh

Bu gün Siroz şehrin tâ idem şerh

Ü ¹ 44 ^b		ŞEHRENGÎZ-i SİRÖZ
Ü ² 45 ^b		Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün
A ⁰ 1 ^a	1	İlâhî her kelâmum bir kitâb it Baña 'ışk 'âleminden fetḥ-i bâb it
	2	İdüp dil nehrini deryâ-yı 'ummân Gönül yazusun it şahrâ-yı 'irfân
	3	Baña kıt vâdî-i miḥnetde her çağ Vişâl-i yârla dağ üstini bâğ
	4	Çü gönülüm aldı bir gün yüzli âfet Getürdi başuma dürlü felâket
	5	Olalu ol güneş yüzliden ayru Olupdur başuma 'âlem kârânu
	6	Bu tab'um kânde kânde şâ'ir olmak Dil-i pejmürdenün başına toprak
	7	Ġarâz dilberleri medḥ ü şenâdur Oқuyup dinleyenden bir du'âdur
	8	Bir 'âşık oynı peydâ eylemekdür Bakıyye 'ömri hoş geçsün dimekdür

- 9 Vücûda gelse vaqtidür ziyâde
Bu yolda izde olan ʔab'-zâde
- 10 Umar ehl-i başıretden bu hâṭır
Bu nazmın olmaya 'aybına nâzır
- 11 Hâṭa ma'zûr olur mestânelerden
Ḳalem ḥod ref' olur dîvânelerden
- Münâcât**
- 12 Hüdâyâ ʔab'umı kıl nükte-perdâz
K'ola murğ-ı dilüm şeh-bâz-ı i'câz
- 13 Dilüm vaḥdet meyinden eyle bî-hûş
Olam tâ ḥaşre dek sermest ü medhûş
- 14 Zebânum kıl faşâḥat şehriyârı
Dehânum şehri dendânum ḥışârı
- 15 Dimâğum eyle meydân-ı belâğat
Dilüm çevgân u güy-i fazl ü ḥikmet
- 16 Dilümden eyle yâ Rab lükneti ʔarḥ
Bu gün Sîröz şehrin tâ idem şerḥ
- Ü¹45^a Hâşb-i Hâl
- Ü²46^a 17 Dirîğâ hoş 'aceb dîvânedür dil
Hemişe illere efsânedür dil
- 18 İşi dilber sevüp meftûn olmak
Dün ü gün pişesi mecnûn olmak
- 19 Yine bir ucı yok deryâya daldı
Ṭutulmaḳdan ḳapılmaḳdan da ḳaldı
- A⁰1^b 20 İlähî olmasun a'lâ vü ednâ
Bu gün ferzend-i İstanbul'a şeydâ
- 21 İder saña hezârân cevri ol yâr
İder cânuñdan âḥır seni bî-zâr
- 22 Meger bir dem ki ol şehri içre nâ-gâh
Gezüp her yaña eylerken gönül âh
- 23 Olup bir Yûsuf-ı şânîye bende
Hemân-dem alınup ḳalır yabanda
- 24 İdüp te'şîr cânâ âteş-i şevḳ
Yine şürîdelik el virdi bir çok
- 25 Ṭuyıldum 'ışıkla rüsvây oldum
Şanasun gizlü bir gencine buldum
- 26 O gün her encümende ir eger giç
Meh-i nev gibi yüzüm ḳalmadı hîç
- 27 Fiğânımdan cihân ḥalkı çeküp ğam
Gözün yummazdı encüm gibi 'âlem

- 28 Görüp gönlümde çün yok şabra tākāt
Sefer kıлмаğa itdüm ‘azm ü niyyet
- 29 İdüp bir yıl temāmet keşf-i şahrā
Çomadum Rūmili’nde gezmedik cā
- 30 Nice yere irüp buldum kerāmet
Temāşā eyledüm çoqluq vilāyet
- 31 Şunup sākī-i bezm āb-ı hayātu
Ayağ altına aldum kâ’inātu
- 32 ‘Aceb ‘ālī şehirler eyledüm seyr
Gehī büt-hāne naqş itdüm gehī deyr
- 33 Görüp çok hübb-ı müsteşnā-yı devrān
Tesellī bulmadum bir lahze bir ān
Şıfat-ı Şeb
- Ü¹45^b 34 Meger maḥbüb-ı çarḥ-ı mihr-i kevkeb
Siyāh altun benek giymişdi bir şeb
- Ü²46^b 35 Zemān kara yağız maḥbūbe idi
Zemīn şan kara tonlu Ka’be idi
- 36 Felek ālet oñarırdı karadan
Meger reng aldı zülf-i dil-rübādan
- 37 Zemāne Yūsuf-ı mihr-i idüp güm
Ağarmışdı bükādan çeşm-i encüm
- 38 Görüp çün kākül-i cānānı pür-gam
Aña miskīnlik eylerdi ‘ālem
- 39 Gelüp uyḥusu devr-i heft-rengün
Kılın kımratmaz oldu Zühre çengün
- 40 Çü tesvīdāt-ı hūbān oldu vārid
Kālemden qaldı aḥvāl-i ‘Uṭārid
- 41 Görüp rāhatda ḥalkı şubhile şām
Başı yarağını⁵² görürdi Behrām
- A⁰2^a 42 Zühāl devriyle hem-reng idi ol dem
Kara kıra düş idi şan bu ‘ālem
Şıfat-ı Rüz
- 43 Cihānı almış iken böyle zulmet
İrişdi yine hātifden beşāret
- 44 Hūdā ‘emr itdi tā bu çarḥ-ı minā
Fücūra qalmayup fecr ide peydā

- 45 Açıldı tâlî' ü bahtı sipihrûn
Şeherden başına gün doğdı dehrûn
- 46 Dilâ bu kûbbe-i mînâya ol gün
Yine altun 'âlem vaz' itdi gerdün
- 47 O gün şan dilber-i çarh-ı mu'allâ
Gümüş âyinesin itdi mücellâ
- 48 Tefe'ül itdi çün bu devr-i ma'mûr
Açıldı tâlî'inde sûre-i Nûr
- 49 Disem İskender'ün mir'âtı hâkdur
Bize gösterdi 'âlem kaç bucakdur
- 50 Görüp çün bî-vefâdur bu zemâne
Felek zerrîn elek aşdı cihâna
- 51 Muhaşşıl doğdı gün buldı zemîn fer
İrişdi şubh olup 'âlem münevver
- Ü¹46^a 52 Gezüp ol gün iderken derdile âh
Yolum bir özge şehre irdi nâ-gâh
- 53 Laţîf ü dil-keş ü hûbb u dil-efrûz
Dinilürmiş anuñ nâmına Sîröz
- 54 Nesîm-i Cennet ü kevşer edâsı
Anuñ 'âlemde âbile hevâsı
- 55 Dolu her güşesi ni'metle galle
Sitanbul'dan şan oldu bir maħalle
- 56 Budur halk-ı zemînün güft ü güyü
Kim oldur Rûmili'nün âb-ı rüyü
- 57 Binâsı harf atar heft-âsmâna⁵³
Gulâmı ta'n ider hûr-ı cinâna
- 58 Meleklerle o cây-ı rûh-efzâ
Olupdur fi'l-meşel firdevs-i 'alâ
- 59 Şafâ kânı leb-i deşt ü leb-i cû
Geniş yüzli perî-zâdile memlû
- 60 Kaçan yaz olup irse zevk-i yaylak
Koyup şehri olur il tağa müştâk
- 61 Görülmedi cihân olalı peydâ
Anuñ yaylağı gibi cây-ı zîbâ
- Ü¹46^b 62 Var anda câ-be-câ çok mâ-i cârî
İçinden taş alınmaz her pınarı
- 63 Kimi 'aynü'l-hayâtile müsemma
Kimi 'aynü'l-firîb-i 'âlem-ârâ

53 harf at-: harf-endâzlık; rumûzâtle söylenen dokunaklı söz.

- A^ü2^b
- 64 Cemi'-i halk anda ehl-i 'işret
Dün ü gün kârı nûş u zevk-i şöhet
- 65 Kâmu aşhâb-ı peygamber gibi hem
Hâlâyık birbiriyle yâr u maḥrem
- 66 İdüp her mâh mihrûn şevkünü güm
Dönüp hürşide yâ toğ yâ [da] toğdum
- 67 Cihânı ḥüsniye virüp ḥarâba
Püserler nice urur âftâba
- 68 İdüp 'aşıkları şavt-ı ḥazîni
Uşul üzre yürür her nâzenîni
- 69 Anı seyr eyleyen merd-i hüner-ver
Görür her güşede bir mâh-peyker
- 70 Kâmu yârân anda ehl-i ülfet
O yerde kalmış 'âlemdе muḥabbet
- 71 Var anda bir kaç aşhâb-ı sa'âdet
Laḫîf ü ḥüb-tıynet hoş-kıyâmet
- 72 Zârîf ü nükte-dân u şî'r-perdâz
Kerîmü'ş-şân-ı merd-i 'âtıfet-bâz
- 73 Bu gün ol zümrenün naḫl-i bülendi
Nihâl-i bâğ-ı 'İrfân-şân efendi
- 74 Birisi daḫı *Baba-zâde* ol yâr
'Azîz ü yâr-ı şâdiḫ merd-i hüşyâr
- 75 Birisi daḫı *Câbi-zâde*⁵⁴ ol cân
Ḥarîf ü maḥrem ü yâr-ı suḫan-dân
- 76 *Bıçak-zâde* birisi ol suḫan-ver
O yâr-ı şeh-levend ü şüh u ser-ver
- 77 Birisi *Koçi Beg* ol cân-ı 'âlem
Güzîn-i zümre-i ebnâ-yı Âdem
- 78 Meger bir gâh emîn-i vaḫt-ı *Behcet*
İdüp bunlarla bir dem düşdi şöhet
- 79 Aḫup bu bendeye bunlar dehânı
Dîdiler cümle ey *Saḫbân-ı şânî*
- 80 Bugün kim şehrimüz genc-i nihândur
Laḫîf ü ḥübb-ı maḫbül-i cihândur
- 81 Revâ budur diye olup güher-rîz
Bu zîbâ şehre bir hoş şehrengiz
- 82 Sözi merdânelik dođrı dimekdür
Eyü gördüğün eyü söylemekdür

54 Câbi: Evkaf gelirlerini toplayan kimse.

- 83   Çatımda oldu çünkim kâr eshel
Bu emre imtişâl itdüm muhaşşıl
- 84   Ne deflü var ise o yerde ra'nâ
Varup kıldum cemâlini temâşâ
- 85   Çamusın intiğâb itdüm temâmet
Pür oldu defter-i hüsn ü melâhat
- 86   Egerçi anda her dükkân u her sū
Perî yüzli güzel körpeyle memlū
- 87   Velî bunlar çatı âfetleridür
Cihānuñ 'izzet ü şöhretleridür
Ser-defter-i Hübân
- A^{03a}   88   Biri ser-defter-i hūbāñ-ı 'âlem
Ki nāmı *Hamza* kendi yâr u hemdem
- Ü^{47a}   89   Aña cān virmek oldu kām-rānlık
Hālâş olmak elinden pehlevānlık
- 90   Bugün Çur'an oldu çünki dersi⁵⁵
Revâdur 'arş olursa aña kürsî
- 91   Ruğından ey sebağ alan suhan-dān
Durağun oldu bil çāh-ı zenehdān
- 92   Yüzi şan hâtt-ı yâkûtile muşhaf
Cemâliyle cihān hālķı müşerref
İbrāhîm
- 93   Birinün yok cihān içre mişâli
Dinür nāmına *İbrāhîm Bālî*
- 94   Bugün olmuş güzellik aña muhtaş
Çomış hūbān aña ref-târî maħlaş
- 95   İşi nāz ü girişmeyle zarâfet
Çatı pür-şive vü cevri ü nezâket
- 96   Zemāna gelmemişdür öyle cünbiş
Gözüm görmüş degildür öyle baķış
- 97   Anı 'uşşâğ yād itsün du'adan
Disünler Tañrı şaķlasun haşadan
Hüseyn Bālî
- 98   *Hüseyn* anuñ biri ol cān-ı 'âlem
Haķıķatde melek şüretde âdem
- 99   Didüm ne zümredensin ey perî sen
Didi oçur yazar kısmındanum ben

55 Kur'an: akrân (Ü¹).

- 100 Te'âlallâh 'aceb hüsni-i dil-efrüz
Bugün fahr eylesün anuñla Sîröz
- 101 Getürmiş bir yere şan dest-i kudret
Kemâl-i hüsni ü hulq u kabiliyyet
- 102 Sürüp şad-sâl-i 'ömr-i zinde-gânî
Hâzardan şaklaya Mevlâ o cânı
Muhammed Şâh
- 103 Birisi ol sipahîdür ser-âmed
Ki dinür nâmına anuñ Muhammed
- 104 Süvâr olsa kaçan rahşende ol şâh
Gören şanur esed burcında bir mâh
- 105 Ğübâr-ı pâyı şehler taht u tâcı
Vişâli müjdesi 'âlem hâracı
Kâsım Bâlî
- 106 Biri ortalıĝuñ bâlâ-bülendi
Miyân ü cismi nâzik bir efendi
- 107 Bugün nâmıyla Kâsım Bâlidür ol
Leţâfetle cihân içinde maqbûl
- 108 O meh merdâne-rev bir yâr-ı cândur
Şeh-i 'aşîk-nevâz u mihribândur
Ahmed Koçi
- 109 Biri Ahmed Koçi yâr-ı güzînüm
Benüm peyveste-ebrû nâzenînüm
- 110 Hâsîb ü ehl-i fazl u nükte-dândur
Melîhu'l-vech bir rind-i cihândur
- 111 N'ola alçaqda yazılsa o dilber
Bilür anuñ maqâmın ehl-i diller
Sinân Beg-zâde
- 112 Biri şol nârven-kad lâle-gün had
Sinân Beg-zâde nâmı *Muhammed*
- 113 Eşiginde kul olmaqdur zerâfet
Kulı qurbânı olmaqdur sa'âdet
- 114 Bugün serdâr-ı hûbân-ı cihândur
Nice biñ câna vaşlı râygândur
Felâkî-zâdegân
- 115 Dağı var ol şehirde iki dilber
Felâkî-zâde nâm iki birâder

A⁰3^b
Ü¹47^b

- 116 Biri oğur yazar bir âfet-i cân
Biri kızzâzdur mağbûl-i devrân
- 117 İkişi dağı mağbûb-ı zemândur
Hüsün burcında mihr-i âsmândur
- A⁰4^a Siyeh-zâde
- 118 *Siyeh-zâde* birisi *Muştafâdur*
Melâhat menba'ı kân-ı şafâdur
- Ü¹47^a 119 İşi taşşîl-i 'ilm ü ma'rifetdür
Kul olmak aña 'âlî-menziletdür
- 120 Aña fetğ olmuş erbâb-ı ma'ânî
Fazîletde hemân *Nu'mân-ı şânî*
Şâh İsmâ'îl
- 121 Birisi *Şâh İsmâ'îl* ol cân
Kulı kurbânı cümle ehl-i 'irfân
- 122 Kaşı mihrâb-ı aşhâb-ı münâcât
Cemâli Ka'be-i erbâb-ı hâcât
- 123 Sipâhîdür o şâh-ı 'âlem-ârâ
Anuñcün olsa tañ mı ceng ü gavgâ
İmâm-zâde
- 124 *İmâm oğlı* biri *'Abdî-i kızzâz*
Güzeller içre müsteşnâ vü mümtâz
- 125 Eger 'arîf ise 'irfânı tuysun
Atasını kusun 'uşşâka uysun
- 126 Hüdâ taqdîr ide anuñla vuşlat
Du'âmuz budur âmîn diñ cemâ'at
'Ömer-zâde
- 127 'Ömer-zâde birisi şâh-ı hûbân
Muhammed şâhdur nâmiyla ol cân
- 128 Aña çün ders-i 'ışk olmuş halîfe
N'ola hûbâna olursa halîfe
- 129 Anı mağbûl tutmasun mı kişi
Dün ü gün okuyup yazmağdur işi
Muhammed-i Tâlib-i 'İlm
- A⁰4^b 130 Biri anuñ *Muhammed* şâh-ı tâlib
Tâpûsı 'aşîka a'le'l-me'tâlib
- 131 Aña üstâdı hoş ta'lîm itmiş
Kitâb-ı şiveyi ezber oğımış
- 132 Cemâline degil bir şey mu'âdil
Olur mı vaşfını ta'rîf kıabil

- Şeker-zāde
- Ü^{148b} 133 Birinün hāli kand üzre megesdür
Şeker-zāde ‘Alī ehl-i nefesdür
- 134 Müşābih Yūsuf-ı Mışra liķası
Tutupdur ‘ālemi şıyt u şadāsı
- 135 Hoş-elhān u laṭīf ü hūb-mevzūn
Olur her kim cemālin görse mecnūn
- Bākī-i Kazzāz
- 136 Biri dilberlerün *Bākī-i kazzāz*
Kātı pür-‘işve vü mekkār u tannāz
- 137 Cihānda görmedüm öyle yañaqlar
Gelür mi vaşfa ol la‘līn dudaklar
- 138 Zihī şun‘-ı Hūdā-yı Hāķ te‘ālā
Kim öyle hūsn[i] hāķ itmiş o Mevlā
- Hācı Hüseyn-zāde
- 139 Biri *Hācı Hüseyn oğlu Muḥammed*
Eşigi taşı ‘ışķ ehline mesned
- 140 Cemālidür kitāb-ı şun‘-ı Yezdān
Kāşı sermāye-i hūsn-i dil ü cān
- 141 Kātı çoķdur anuñ kulları ğāyet
‘Aceb mi kārı olursa kitābet
- Muştafā Beg
- 142 Birisi Muştafā Begdür sipāhī
Hācil eyler cemālī mihr ü māhı
- A^{05a} 143 O meh tigin kuşandugında varsun
Başı yarağını ‘uşşāķ görşün
- 144 Müjesi tigin atmasun yabana
Kādīmī aña şinemdür nişāne
- Şeyḥ-zāde
- 145 Biri Takıyacı Aḥmed Şeyḥ-zāde
İde Hāķ devletin bahtın güşāde
- 146 Yüzi mihr-i cihān-tāb oldı gūyā
Olup ru’sarı mäh-ı leyl-i *İsrā*
- 147 Çeker bir nice demdür dil riyāzet
Düşē nā-geh diyü anuñla ḥalvet
- Ü^{149a} Serrāc-zāde
- 148 Muḥammeddür biri Serrāc-zāde
Hūdā ‘ömrin ide anuñ ziyāde

- 149 Bugün oldur felekde mâh-ı tâbân
Melâhatla odur meşhûr-ı devrân
- 150 Vefâ ehli mülâyim dil-rübâdur
Leţâfet menba'ı kân-ı 'aţâdur
Cüneyd-zâde
- 151 Biri şol hûbluğ tahtında sulţân
Cüneyd oğlu Muhammeddür o cânân
- 152 Cemâli şu'lesinden zerre anuñ
Olur mihr ü mehi rüy-ı cihânuñ
- 153 Henüz bir gonce-i nev-restedür ol
Hüsün bâğında bir gül destedür ol
Baqqâl Muştafâ
- 154 Biri Baqqâl ü nâmı Muştafâdur
İşi 'uşşâka mihri le vefâdur
- 155 Gözi bādām ü la'li kand u sükker
N'ola vaşf-ı lebin kılsam mükerrer
- 156 Dehânı piste güyâ ğabğabı sîb
Laţîf ü hoş-tıynet hûb-terkîb
A⁰5^b Çıkrıkçı-zâde
- 157 Biri Çıkrıkçı nâmı Muştafâdur
Be-ğâyet bî-vefâ vü pür-cefâdur
- 158 Felek çarh[ı] olursa aña lâyıķ
O mâhı şöyle bilmişdür hâlâyıķ
- 159 Muqarrer i'timâd eyleñ bu remze
Yüregümde ig olmuşdur o ğamze
Debbâğ Ca'fer
- 160 Biri ol mâh-ı tal'at mihr-i enver
Dinilür adına Debbâğ Ca'fer
- 161 Nigâra beñzer ol yâr-ı şeker-leb
Gerekdür aña bir mâzûyıla şeb
- 162 Tûtalum var imiş ol fende hâlet
Aña lâyıķ mıdur andan o şan'at
Ü¹49^b Kırbâzî Tersâ-beççe
- 163 Biri tersâdur ammâ 'ayn-ı bütdür
Yolında ölmek atadan ögütdür
- 164 Aña îmân taqđdır ide Allâh
Qomaya küfr içinde böyle gümrah
- 165 Hüdâyâ sen bağışla aña îmân
Görem bir dağı da anı Müselmân

- 166 Muḥaşşıl bir nazarda göñlüm aldı
Eşiğinde bu dil kıl oldu kaldı
- 167 Tesellî buldı anuñla dil-i zâr
İder göñlüm cihâna baĸmaĸa ‘âr
- 168 Bu Şehrengîze ekşer bâ‘iş oldur
Anı ta‘rîf itmek baña yoldur
- 169 Temâşâ buña yoĸdur vaşfa imkân
Muḥâl evşâfin itmek anuñ insân
- Ḥâtimetü'l-Kitâb
- 170 Ḥudâyâ bunları pâyende eyle
Ruĸın her birinüñ tâbende eyle
- A⁰6^a 171 İdüp ‘aşıklarına hemdem ü râm
Dem-i ‘işretde olsun şubhile şâm
- 172 Hemîşe ehl-i derde yâr olsun
Ķamusı ĸaşr olunca var olsun
- 173 Budur erbâb-ı ‘irfânuñ du‘âsı
Olalar birbirinüñ mübtelâsı
- 174 İdüp her birisin ‘ışka giriftâr
Bulalar itdigün ‘uşşâĸa her bâr
- 175 Vefâlar eyleyüp ‘aşıklarına
Vireler büseler hem birbirine
- 176 Ḥudâyâ beytümi ma‘mûr eyle
Bu şehrengîzümi meşhûr eyle
- 177 Anılsam tañ mı ĸaşr olunca üstâd
Ķodum ‘âlemde bir nice eyü âd
- 178 Bu esmâ tâ kıyâmet yâd olsun
Seĸer ‘ışĸ ehline evrâd olsun
- Ü¹50^a 179 Cemâlîde ĸarâz yoĸ Tañrı ĸâzır
Murâdı bir du‘âdur evvel âĸır

Defterdâr-zâde Ahmed Cemâlî'nin Siroz Şehrengîzi

Özet ■ Arap, Fars, Hind, Urdu ve Türk edebiyatlarında birçok örneği bulunan şehrengîzler daha çok tarih, sosyoloji ve yazıldıkları dönemlerin meslekleriyle ilgili bilgilere yer vermeleri bakımından önemlidir. Bu tür eserlere İran edebiyatında *şehrâşûb*, Türk edebiyatında *şehrengîz* adı verilir. Şehrengîzlerde en çok mesnevî nazım şekli tercih edilmekle birlikte konularına göre kaside, dörtlük (rubai) ve bent (terci-i bent, terkib-i bent)lerin de kullanıldığı tespit edilmektedir. *Heves-nâme*, *Çengî-nâme*, *Defter-i Aşk*, *Hûbân-nâme*, *Zenân-nâme*, *Ta'rifât* gibi eserlerde ele alınan konular şehrengîzlerle benzerlik gösterdiği için bu tür eserler şehrengîz üst başlığında değerlendirilir. Bunlar da dikkate alındığında şehrengîzlerin sayısı bugün itibarıyla 81'e ulaşır. Bu şehrengîzlerden biri de Cemâlî (ö. 991/1583)'nin Siroz/Serez Şehrengîzi'dir. Çalışmamızda Cemâlî'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiş mevcut şehrengîzlerin bir dökümü yapılmış, konu hakkında kısmî bir bibliyografya hazırlanmıştır. Ayrıca eserin edebî değeri üzerinde durulmuş, şekil ve muhteva özellikleri anlatılmış ve transkripsiyonlu metni okuyucunun dikkatine sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Klasik Osmanlı Şiiri, Defterdâr-zâde Cemâlî, Siroz, şehrâşûb, şehrengîz, mesnevî